

залишається неперевершеним у справі національного виховання молоді, тому необхідно якнайповніше користуватися його розробками, виховуючи поняття приналежності до українського народу з його чудовими культурними традиціями.

Окремо слід відмітити, що окрім В. Верховинця популяризаторами українського народного танцю були В. Авраменко, Х. Ніженський, О. Соболев, К. Той-лезовський. Особливої уваги заслуговує П. Вірський – родоначальник та фундатор народно-сценічного танцю, реформатор народної хореографії, який підніс її на якісно новий рівень і розширив її можливості до таких форм, як хореографічна мініатюра. Програма його танцювального колективу зачаровує глядачів не тільки в Україні, а й в інших країнах світу, демонструючи різноманітність і самобутність українського національного мистецтва.

Величезний позитивний досвід, який доводить безпосередній взаємозв'язок занять хореографією та народним танцем з естетичним вихованням, накопичений в дослідженнях сучасних педагогів і діячів мистецтва: А. Я. Ваганової, Є. Д. Васильєвої, Ю. Н. Григоровича, І. А. Моїсеєва, А. Є. Короткова, В. Ф. Похиленко, А. Кривохижі тощо. Досягнення кожного із зазначених діячів потрібно досліджувати окремо, оскільки їхні напрацювання мають величезну практичну та теоретичну значущість.

Залучаючи хореографічне мистецтво до формування національної свідомості, потрібно заохочувати молодь не лише переглядати концертні програми знаних колективів, а й створювати або відвідувати танцювальні гуртки, студії, майстер класи. Також ми вважаємо за необхідне рекомендувати використовувати танці та елементи народної хореографії на різного роду заходах та святах. Незамінною є українська хореографія для використання у навчальних закладах, зокрема у загальноосвітній школі – при підготовці позакласних заходів, на уроках музики, читання, при проведенні інтегрованих уроків тощо. Оскільки саме хореографічна спадщина, акумулюючи емоційно-естетичний досвід поколінь, втілює і передає ціннісне ставлення до світу крізь призму етнопонаціональної специфіки, тому вона і є ефективним засобом виховання моральності, патріотичних почуттів, громадянської позиції, що становить, на нашу думку, основу національної свідомості справжнього громадянина та патріота нашої держави.

Список використаних джерел

1. Кресина І. Національна свідомість: сутність, основні складові та рівні функціонування // Нова політика. – 1998. – №3. – С.12–14.
2. Теоретичні засади виховання національної свідомості за ред. Д. О. Тхоржевського. – К., 1998. – С.91–99.
3. Сухомилинський В. О. Вибрані твори у 5 т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т.3. – 670 с.
4. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т. Т.ІІ. – М.: Педагогика, 1983. – С.232–240.
5. Пастернакова М. Українська жінка в хореографії. – Вінніпег – Торонто, 1964. – 238 с.
6. Гоголь Н. В. Полн. собр. соч. – М.: Изд-во АН СССР, 1952. – Т.8. – С.184–185.
7. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю. – 5-е видання. – К.: Муз. Україна, 1990. – 151 с.
8. Верховинець Я. Василь Верховинець – етнограф / Я. Верховинець // Народна творчість та етнографія. – 2008. – №5. – С.82–91.

References

1. Kresina I. Natsional'na svidomist': sutnist', osnovni skladovi ta rivni funktsionuvannya // Nova polityka. – 1998. – №3. – S.12–14.
2. Teoretychni zasady vykhovannya natsional'noyi svidomosti za red. D. O. Tkhorzhevs'koho. – K., 1998. – S.91–99.
3. Sukhomlyns'kyi V. O. Vybrani tvory u 5 t. – K.: Radyans'ka shkola, 1977. – T.3. – 670 s.
4. Leont'ev A. N. Izbrannye psihologicheskie proizvedeniya: V 2-h t. T.II. – M.: Pedagogika, 1983. – S.232–240.
5. Pasternakova M. Ukrayins'ka zhinka v khoreohrafiyi. – Vinnipeh – Toronto, 1964. – 238 s.
6. Hohol' N. V. Poln. sobr. soch. – M.: Izd-vo AN SSSR, 1952. – T.8. – S.184–185.
7. Verkhovynets' V. M. Teoriya ukrayins'koho narodnoho tantsyu. – 5-e vydannya. – K.: Muz. Ukrayina, 1990. – 151 s.
8. Verkhovynets' Ya. Vasyl' Verkhovynets' – etnohraf / Ya. Verkhovynets' // Narodna tvorchist' ta etnohrafya. – 2008. – №5. – S.82–91.

Lavrynenko S. O., Ph.D., assistant professor of the department of philosophy and political science Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko (Ukraine, Kropyvnytsky), sylvavrinenko9@gmail.com

Aesthetics of Ukrainian choreography as a means of forming a national consciousness of a person

The research concerns the Ukrainian choreography esthetics in the context of forming the national consciousness in the individuals. The theoretical basis of the research was the works of Ukrainian theorists on the national consciousness in the individuals. We have also conducted a specific research on the theoretical and practical experience of specialists in the national choreography. We define the national consciousness development as an important element of the process of building the future for our country. We also emphasize that art, for instance choreography, may play an important role in this process. The problem of Ukrainian choreographic art esthetics as an important element of forming the national consciousness in the individuals is lacking to be discussed in Ukrainian scientific circles.

Keywords: national consciousness, choreographic art, personality formation, aesthetics of Ukrainian choreography.

УДК 291.11;141.3

Мальцев О. В.,
здобувач кафедри філософії, Житомирський
державний університет ім. І. Франка
(Україна, Житомир), olegmaltsev861@gmail.com

ПРОБЛЕМА УДОСКОНАЛЕННЯ ЛЮДИНИ В РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКИХ КОНЦЕПЦІЯХ ХХ СТ. ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Метою даної статті є розгляд основних підходів до вивчення релігійно-філософських концепцій удосконалення природи людини в сучасному богослов'ї та гуманітарних науках. На базі порівняльно-аналітичного дослідження корпусу сучасних антропологічних досліджень в статті розглянуто теоретико-методологічна та практична актуальність вивчення проблеми удосконалення природи людини, проаналізовано стан таких досліджень у світовій та вітчизняній філософській антропології ХХ ст., а також у антропології авраамічних релігій. Виокремлено основні методологічні підходи до цієї проблеми, обґрунтована необхідність введення у предметне поле релігієзнавчих антропологічних досліджень релігійно-філософських концепцій New Age, таких як вчення Рерихів, саснтологічна доктрина та вчення К. Кастанеда.

Ключові слова: релігійно-філософські концепції, антропологічні дослідження, методологічні підходи.

Ідея удосконалення людини, незважаючи тисячолітню історію свого існування, викликає гострі дискусії в сучасній гуманітаристиці. У ХХ ст. суттєво змінилися природні та суспільні якості людини, спостерігалася деградація важливіших систем людського організму та психіки. Є всі підстави констатувати, що сьогодні під впливом нових технологій відбувається не зміна окремих атрибутів людської особистості, а трансформація біосоціальної природи людини, яка супроводжується її інтеграцією

в техносферу. Отже, у сучасних соціо-гуманітарних науках на тлі «антропологічного повороту» у філософії актуалізувалися питання оновлення якостей людської особистості, розвитку її антропологічних якостей у відповідності до нових умов людського існування.

Ортодоксальні теологічні школи як авраамічних (іудаїзм, християнство та іслам), так і східних (індуїзм, буддизм) релігій мають унікальний досвід осмислення антропологічних проблем у контексті сходження людини до Абсолюту, як кінцевої мети людського життя. Релігійні концепції досконалої людини та практики удосконалення людської особистості набагато давніші, ніж науковий дискурс осмислення цієї проблеми, і, без перебільшення, мають тисячолітню історію спроб і помилок. Разом з тим, не лише традиційні релігії, але й новітні релігійно-філософські вчення XX ст. шукали і продовжують пошуки відповідей на антропологічні «виклики часу», намагаються зберегти від руйнування «людське у людині».

В той час як світова спільнота з занепокоєннями говорить про ерозію гуманізму, в сучасну філософію входить поняття «антропологічної кризи», яким позначають руйнування людського у людині, негативні зміни її духовності та природи, що виявляються у падінні народжуваності та високій смертності, зростанні серцево-судинних, онкологічних та психічних захворювань, наркоманії, систематичних психологічних зривах і стресах людей, соціальних та етнополітичних конфліктах між різними верствами та суспільними групами тощо, релігійно-філософські доктрини XX ст. виробили власні принципи та технології покращення природи людини, які не лише знаходять багато послідовників у світі, але й мають стати предметом філософсько-релігієзнавчого аналізу. Це дозволить побачити нові горизонти й шляхи виходу з «антропологічної кризи» сьогодення.

Сучасна наука впритул наблизилася до вирішення проблем модифікації людини як біологічного виду. Це зробило реальною загрозу того, що завдяки методам генної інженерії людський рід, намагаючись покращити себе, може в перспективі припинити власне існування, замінивши себе «постлюдською істотою». Філософсько-релігійні доктрини XX ст., соціально-антропологічні концепції традиційних релігій категорично заперечують саму можливість «техногенного спотворення» природи людини, намагаються запропонувати альтернативні шляхи удосконалення людини, що спираються на її духовне перетворення та психічні трансформації. Отже вивчення релігійно-філософських доктрин удосконалення природи людини на сучасному етапі набуває особливої актуальності як альтернатива біо-технологічному розвитку людської цивілізації. Вона стає полем філософського аналізу, який має порівняти ціннісні імперативи сучасних наукових розробок в контексті біоетики з альтернативними, зокрема релігійно-філософськими шляхами удосконалення людської особистості, що дозволить зрозуміти тенденції змін в людині під впливом соціальних та техногенних трансформацій, і на цей основі спрогнозувати можливі варіанти не лише техногенного, але й духовного антропоморфозу.

Отже, релігієзнавчо-філософське дослідження релігійно-філософських доктрин XX ст. щодо

удосконалення природи людини набуває теоретико-методологічної актуальності як у загальному філософському контексті, оскільки ідея перетворення людини сьогодні стає методологічним засобом наукового пошуку, його регулятивним та скеровуючим фактором, так і в релігієзнавчому дискурсі вивчення новітньої нетрадиційної релігійності, оскільки ця проблематика традиційно використовується в популістських цілях, є основою для створення ідеологічних кліше та розгортання деструктивних політичних амбіцій.

Зазначена дослідницька проблематика є актуальною й у практичному аспекті. Сьогодні як ніколи важливі прикладні аспекти втручання у природу людини й соціокультурні наслідки розширення меж розуміння людського. Причому потребують вивчення не лише експерименти вчених, але й релігійні експерименти з психікою людини. Результати трансформації природи людини як засобами науки, так і засобами релігії залежатимуть від того, в якій етичній системі вони здійснюються, враховуючи мультидисциплінарність біоетичних парадигм. Отже, дослідження проблеми релігійно-філософських ідей удосконалення людини, що виникли у XX ст. є актуальним не лише своїм аналітичним, але й прогностичним спрямуванням.

Метою даної статті є розгляд основних підходів до вивчення релігійно-філософських концепцій удосконалення природи людини в сучасному богослов'ї та гуманітарних науках.

Поза сумнівом, проблема удосконалення природи людини має тисячолітню історію. Написано тисячі як суто релігійних, так і суто філософських досліджень з цієї проблематики. Між цими двома методологічними межами створено не менш потужний пласт так званих релігійно-філософських або ж філософсько-релігійних досліджень, ступінь приналежності яких до релігійних або філософських шкіл визначається світоглядною позицією їхніх авторів. Не маючи на меті давати в даній статті історіографію досліджуваної проблеми, оскільки вона може бути темою окремого спеціального дослідження, окреслимо найзначніші моменти в дослідженні проблеми удосконалення природи людини, які є принциповими як для філософської антропології, так і для теологічних антропологічних студій, оскільки спираючись на них, дослідник може створити адекватну методологію філософсько-релігієзнавчого дослідження антропологічних підвалин доктрин сучасних нетрадиційних релігійних течій. Розпочнемо свій огляд з філософського масиву джерел.

Найдослідженішими є філософські антропологічні концепції, починаючи з праць античних філософів (Платон, Аристотель тощо), праць мислителів Просвітництва (Ж.-Ж. Руссо, Вольтер тощо), філософії життя (Ф. Ніцше), ідеологів комунізму, екзистенціалістів та постмодерністів. Узагальнюючим історико-філософським дослідженням в цьому контексті постає фундаментальна праця професора філософії Австралійського національного університету Джона Пасмора «Спроможність людини до вдосконалення» [5], в якій автор простежує історію від Античності до сьогодення через детальний розгляд християнства, епохи Ренесансу, Просвітництва, дослідження ідей утопізму, комунізму, психоаналізу й еволюційних теорій людини і суспільств. Але платонічний аспект вдосконалення висвітлений

в роботі Дж. Пасмора побіжно, а дослідження творів Фрідріха Ніцше, які є принциповими для філософії ХХ ст. щодо проблеми удосконалення людини історик філософії і зовсім не робить, не зважаючи на той факт, що рефлексії над ніцшеанською концепцією надлюдина представлени у світовій філософії вражаючою кількістю досліджень.

У вітчизняній та російськомовній філософії проблематика, пов'язана з ідеєю удосконалення людини, тривалий час перебувала під пресом марксистсько-ленінської ідеології, яка публічно проголошувала своїм завданням «формування нової людини», але у радянську добу поняття «вдосконалення» цілком ототожнювалось із «вихованням», що можна спостерігати у літературі того періоду (праці І. Донцова, В. Куценко, В. Татаркевич, І. Томан) та численних дискусій журналів «Філософські науки» та «Вопросы философии». І це незважаючи на наявність в російській філософії рубіжа ХІХ–ХХ ст. потужної антропологічної традиції, яка отримала назву «філософії космізму» (П. Флоренський, В. Вернадський, К. Ціолковський, О. та М. Рерихи), і містить оригінальні ідеї щодо шляхів еволюції людства та удосконалення окремої людини.

Серед останніх досліджень з питань російського космізму виділяється монографія Н. Башкової [1], яка є системним філософсько-антропологічним порівняльним дослідженням концепцій В. Вернадського, О. та М. Рерихів і К. Ціолковського. Дослідниця намагається реконструювати прогресивний процес преображення людини у якісно нову космічну істоту. Людина постає багаторівневим мікрокосмом, закономірно включеним у коеволюцію людства, планети й космосу. Інтегральний процес преображення охоплює її морально-вольову, інтелектуальну, сенсорну, енергетичну та соматичну природу.

Привертає до себе увагу також праця «Досконала людина: теологія та філософія образу» [4], підготовлена відомими науковцями (серед яких С. Хоружий, В. Подорога та ін.). Вона стала втіленням нового погляду на досконалу людину, яка враховує традиції світових культур, але переважна більшість статей присвячена погляду на досконалу людину в східних традиціях.

Значний арсенал для з'ясування концептуальних засад удосконалення людини становлять розвідки філософів, у яких досліджувалася проблематика певного періоду. Для цього дисертаційного дослідження важливою виявилася, зокрема, парадигма християнізованого неоплатонізму, яка представлена низкою розвідок закордонних та вітчизняних авторів. Серед дослідників концепцій Платона варто відзначити роботи С. Трубецького, П. Флоренського, які розглядають творчість мислителя через призму релігійно-християнського сприйняття. Також ґрунтовними є дослідження В. Асмуса, В. Віндельбанда, В. Йегера, О. Лосева, В. Нерсеянца, А. Тахо-Годі, С. Хоружого. Концептуальні основи творчості Плотіна представлені важливими розвідками П. Адо, М. Владіславлева. Трактатування концепцій і авторства Псевдо-Діонісія Ареопагіта знаходить свій вияв у роботах А. Бриліантова, Ш. Нуцубідзе, Г. Флоровського. Концепція «двох градусів» Аврелія Августина досліджувалась у розвідках В. Бичкова, П. де Лоб'є, Г. Майорова, есе Д. Мережковського, Р. Штайнера.

Наступною значущою парадигмою удосконалення людини у європейській культурі можна вважати парадигму просвітництва, яка широко досліджувалася вітчизняними і російськими філософами, а також була у полі зору закордонних філософів. Серед таких розвідок можна відзначити роботи Т. Длугача, Е. Ільєнкова, М. Фуко, а також дослідження наукових установ, які представлені численними збірниками, статтями у провідних філософських журналах.

Подальшим кроком дослідження було вивчення концепцій критиків культури, зокрема концепцій Ф. Ніцше. Серед перших робіт, присвячених Ніцше, слід відзначити публікації В. Бітнера, В. Вересаєва, Д. Галеві, А. Ліхтенберже, Г. Рачинського, С. Трубецького, Г. Файґінтера, С. Франкла, Л. Шестова, М. Шварца, особлива цікавість яких полягає у політичній незаангажованості. З-поміж закордонних досліджень Ніцше варто відзначити роботи Ж. Дельоза, К. Ясперса, серед російських – А. Ігнатова, С. Одуєва, К. Свас'яна.

На кризі сучасної культури, декларованої Ф. Ніцше, наголошували М. Гайдеггер, М. Горґаймер та Т. Адорно, Р. Гвардіні, П. Козловський. Маніпулятивні технології, які застосовуються для своєрідного «вдосконалення» людини досліджувалися у роботах Г. Арена, М. Бердяєва, К. Гаджієва, Г. Грачова та Мельника, Ю. Давидова, Г. Почепцова, К.–І. Юнга.

Культурологічний аналіз ідеалу людини знаходимо в статтях Н. Киященко, Е. Савицької, В. Веряскіної. В. Косяк у своїх працях порівнює різноманітні культурні зразки «досконалої людини» у контексті культурологічного аналізу тілесності людини.

Більшість дослідників аналізує образ «досконалої людини» відповідно до конкретних дослідницьких завдань у парадигмальних рамках окремих галузей гуманітарної науки. Так, Т. Парсонс аналізує образ людини у сучасному соціумі з позицій соціології, Б. Братусь – у гуманістичній, моральнісній та християнській психології, А. Огурцов – досліджує постмодерністський образ людини з позицій педагогіки, В. Столяров та Р. Корольов досліджують спортивний ідеал людини. Масив таких досліджень в різних гуманітарних науках є достатньо значним.

Проблема людини широко досліджувалася вітчизняними філософами. Потужним поштовхом звернення уваги до феномену людини, її можливостей стала Київська світоглядно-антропологічна школа, заснована В. Шинкаруком та продовжена ґрунтовними дослідженнями В. Іванова, О. Яценка, В. Козловського, С. Кримського. Проблема еволюції людини та її колізій детально розглядалися сучасними вітчизняними філософами (І. Бичко, Б. Головка, В. Загороднюк, М. Култаєва, В. Табачковський, Н. Хамітов, О. Ярош). Концепції відомих представників сучасної західної філософської антропології досліджувались в роботах В. Ляха, Я. Любивога, В. Пазенка. До висвітлення низки засадничих для досліджуваної теми проблем в контексті історії вітчизняної філософії зверталися А. Бичко, М. Кашуба, В. Лісовий, В. Нічик. М. Попович запропонував по суті інноваційну концепцію української культури, надаючи першочергове значення антропологічним аспектам національного буття.

Вплив соціально-політичних чинників на становище людини на посткомуністичному терені, досліджувалася

у працях Є. Бистрицького, О. Білого. А. Єрмоленко показує значення громадськості у побудові громадянського суспільства, роль політичної модернізації суспільства на основі комунікативної раціоналізації, яка пов'язана із створенням громадянського суспільства, переходом від тоталітарного до демократичного суспільства. Проблеми взаємовідношення духовності та буття людини знайшли своє відображення у працях С. Пролєєва. Етичні аспекти формування людини, зокрема сенсу життя та морального ставлення людини до світу, культури, фундаментально досліджувалися В. Малаховим.

За декілька останніх десятиліть проблематика вдосконалення та пошуку «вищої», «досконалої» людини була представлена низкою дисертаційних досліджень. Серед них роботи. Загурської, Н. Ємельянової, М. Макаря, А. Семенова, В. Тертичної.

У вітчизняному релігієзнавстві антропологічна проблематика на початку ХХІ ст., як не дивно, відійшла дещо на периферію наукових розвідок. Після праць Б. Лобовика [3], які заклали фундамент антропологічних досліджень сучасних українських релігієзнавців, ґрунтовних досліджень з даної проблематики не було. Більшість релігієзнавців торкалися антропологічних проблем в контексті інших дослідницьких завдань. Роботи з християнської антропології П. Павленка, Т. Гаврилук в цілому не виходять за рамки теоретичних узагальнень Б. Лобовика та А. Колодного.

У філософсько-релігієзнавчому дослідженні антропологічної проблематики чільне місце займають і богословські джерела. Останню спробу узагальнити доробок християнської антропології знаходимо у дослідженнях Т. Гаврилук [2].

В авраамічній релігійній традиції, зокрема у християнстві, проблема удосконалення людини повністю формується в добу Патристики під впливом неоплатонізму (Плотін), і розкривається у працях Псевдо-Діонісія Ареопагіта, Августина Аврелія тощо. В західному християнстві вона відображена у філософії Томи Аквінського, виходячи у площину космізму у ХХ ст. (праці Т. де Шардена). У східнохристиянській традиції ідея удосконалення людини розвивається у парадигмі ісихазму.

Зважаючи на важливість осмислення та переосмислення ідей удосконалення людини, заснованих на класичній християнській антропології, зокрема перегляду християнського погляду на вдосконалення людини та абсолютне схвалення ідеї прогресу, а також на фальсифікацію, якої зазнала ця тематика протягом періоду домінування атеїстичної ідеології, виникає потреба комплексного дослідження основних ідей провідних представників світової думки стосовно розширення меж людини. Актуалізує вивчення запропонованих в контексті релігійних традицій світу шляхів вдосконалення людини сплеск нетрадиційної релігійності, відомий під узагальнюючою назвою New Age.

На наш погляд, для пострадянської релігієзнавчої науки продуктивним є аналіз антропологічного вчення Агні Йоги (Живої Етики) Рерихів, як досить потужної доктрини, що сходить корінням до ідей православного ісихазму, російського космізму, теософії О. Блаватської та синтезує їх з ведичною традицією та ламаїзмом

у привабливу для постмодерної людини етичну конструкцію, що пропагує ідеї світового й космічного братства людей, добра й світла. Філософсько-релігієзнавче осмислення антропологічних аспектів Живої Етики ще не було завданням релігієзнавчих студій, зокрема в контексті ідеї удосконалення людини.

Американський антрополог К. Кастенєда запропонував у ХХ ст. ще одну антропологічну модель «виходу людини за межі людського», що знайшла прихильників у всьому світі, спираючись на потужну шамансько-магічну традицію народів Мезоамерики. Вчення про «воїна на шляху знання» також має бути осмислено з філософсько-релігієзнавчих позицій як ще одна альтернативна антропологічна доктрина минулого століття.

Одну з радикальніших альтернативних систем зміни свідомості людини в контексті розширення її потенціалу запропонував Р. Хаббард, який заснував саєнтологію і діанетику як теорію та практику «церкви саєнтології», діючої та забороненої в багатьох країнах світу. Розширення свідомості людини внаслідок проведення одитингу як процедури зміни свідомості має дати людині здатність контролювати себе й оточуючих у всіх напрямках діяльності. Неупереджене філософсько-релігієзнавче осмислення доктрини Р. Хаббарда також не проводилося в контексті антропологічної проблематики.

Ми окреслили лише три досить відомі та популярні доктрини удосконалення природи людини з числа багатьох, запропонованих у ХХ ст. альтернативними нетрадиційними новітніми релігійними рухами. Для філософа-релігієзнавця актуальним завданням є простеження шляхів і методів трансформації антропологічних постулатів традиційних, зокрема авраамічних, релігій у концепціях руху New Age, який, попри задекларовану більшістю його adeptів альтернативність традиційній релігійності, все ж таки активно використовує надбання традиційної авраамічної антропології а також антропології орієнталістських релігій, зокрема ведичної традиції.

Якщо ж узагальнити уявлення про перспективу людського розвитку, генеровані людством у ХХ ст., можна згрупувати їх за світоглядною ознакою у наступні блоки:

1) Ортодоксально-релігійні погляди: людина в майбутньому має змінитися, але це буде моральне преображення та удосконалення. Такої думки, зокрема, дотримуються дві найрозповсюдженіші світові релігії – християнство та іслам.

2) Ортодоксально-наукові погляди: в майбутньому можливе певне удосконалення людини – етичне, інтелектуальне та фізичне. Але Homo sapiens залишиться певним біологічним видом, що буде мало відрізнятися від нині існуючого. Такої точки зору дотримується дарвінізм, позитивізм та марксизм.

3) Технотронна концепція: в майбутньому можливе удосконалення людини шляхом введення в її організм різних технічних приладів. Внаслідок такого «удосконалення» людина може стати біо-кібернетичним організмом. Це – еволюція техніки, яка проникає в людський організм та підкорює його себе. Такої точки зору дотримуються представники сцієнтизму, техніцизму тощо.

4) Еволюційно-космічна концепція: людина включена в процес постійної космічної еволюції, Існуючий

вид Homo sapiens не є досконалим і еволюційно закінченим. Він незворотно має змінюватися, преобразуватися у досконаліші духовні види розумного життя. Такої думки дотримуються представники численних шкіл езотеричної філософії, теософії, Живого Етикі, російського космізму, містичного християнства тощо.

З даної класифікації становиться наочно видно, що для філософа-релігієзнавця в контексті завдань вивчення релігійно-філософських доктрин ХХ ст. щодо удосконалення природи людини, поле дослідницького інтересу окреслено еволюційно-космічним підходом, аналіз якого, звісно, має проводитися у порівнянні з ортодоксально-релігійними концепціями про природу людини.

Висновки. Жорсткої межі між ортодоксально-релігійними та альтернативними підходами New Age в контексті вибору предметного поля філософсько-релігієзнавчого дослідження доктрин по удосконаленню природи людини, на нашу думку, проводити не варто, оскільки, як нетрадиційна, новітня релігійність ХХ ст. виникла на ґрунті традиційної релігійності, так і антропологічні уявлення нетрадиційних релігійних течій виникають на ґрунті класичної релігійної антропології, що у ХХ ст. породила досить багато напрямків, які далеко вийшли за рамки ортодоксальних конфесійних уявлень про природу людини (російський космізм, теїярдизм тощо). Нетрадиційна релігійність, до того ж, є еkleктичною за своєю суттю, отже поєднує в своїх антропологічних побудовах східні та західні антропологічні уявлення, привносить в них елементи архаїки та міфології, містифікує власні доктрини, створюючи для дослідника додаткові складності щодо вивчення своєї генези та класифікаційної приналежності. Проте, проведення таких досліджень наразі відкривають величезні евристичні можливості для вітчизняної релігієзнавчої науки в контексті антропологічного повороту філософської думки, який продовжується у світі.

Список використаних джерел

1. Башкова Н. В. Преображение человека в философии русского космизма: Монография / Н. В. Башкова. – 2-е изд., доп. – М.: Директ-Медиа, 2013. – 273 с.
2. Гаврилюк Т. В. Людина в християнській антропології ХХ – ХХІ століття: Монографія / Т. В. Гаврилюк. – К.: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. – 370 с.
3. Лобовик Б. А. Религиозное сознание и его особенности / Борис Андрійович Лобовик. – К.: Наукова думка, 1986. – 348 с.
4. Совершенный человек. Теология и философия образов / Составитель и ответственный редактор Ш. М. Шукуров. – М.: Институт Востоковедения, Валент, 1997. – 447 с.
5. Passmore J. A. The perfectibility of man / John Arthur Passmore. – 3 rd ed. – Indianapolis: Liberty Fund, 2000. – 560 p.

References

1. Bashkova N. V. Preobrazhenie cheloveka v filosofii russkogo kosmizma: Monografiya / N. V. Bashkova. – 2-е изд., доп. – М.: Директ-Медиа, 2013. – 273 с.
2. Gavrylyuk T. V. Lyudina v hristiyanskoy antropologiyi XX – XXI stolittiya: Monografiya / T. V. Gavrylyuk. – K.: TOV «NVP «Interservis», 2013. – 370 s.
3. Lobovik B. A. Religioznoe soznanie i ego osobennosti / Boris Andriyovich Lobovik. – K.: Naukova dumka, 1986. – 348 s.
4. Sovershenyiy chelovek. Teologiya i filosofiya obrazov / Sostavitel i otvetstvennyy redaktor Sh. M. Shukurov. – M.: Institut Vostokovedeniya, Valent, 1997. – 447 s.
5. Passmore J. A. The perfectibility of man / John Arthur Passmore. – 3 rd ed. – Indianapolis: Liberty Fund, 2000. – 560 p.

Maltsev O. V., candidate of the Department of Philosophy of Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine, Zhytomyr), olegmaltsev861@gmail.com

The problem of human development in religious philosophical conceptions of XX century as a subject of philosophy and religious research

The purpose of this article is to consider the basic approaches to the study of religious and philosophical concepts of improving the nature of man in modern theology and the humanities. On the basis of the comparative-analytical study of the corps of contemporary anthropological research, the article deals with the theoretical and methodological and practical relevance of the study of the problem of improving the nature of man, and analyzes the state of such research in the world and national philosophical anthropology of the twentieth century, as well as in the anthropology of the Abrahamic religions. The main methodological approaches to this problem are outlined, the necessity of introducing into the subject field of religious anthropological researches of the religious-philosophical concepts of New Age, such as the teachings of the Roerichs, the Scientological doctrine and the teachings of K. Castaneda, is substantiated.

Keywords: religious-philosophical concepts, anthropological researches, methodological approaches.

* * *

УДК 281.81

Шепетяк О. Т.,
здобувач відділення релігієзнавства,
Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України
(Україна, Київ), oksankaroman@gmail.com

АССИРИЙСКА ЦЕРКВА СХОДУ: ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ ОГЛЯД

Проблема демаркаційної лінії Схід-Захід сьогодні є ключовою для розмежування світу. Впродовж історії вона трансформувалась. Видозміни цього поділу відобразилися в історії християнства. У статті проведений філософсько-релігієзнавчий аналіз становлення та розвитку Ассирійської Церкви Сходу як культурно-релігійного феномену. Її історія показує християнство як багатограний цивілізаційний комплекс, ареал поширення якого не обмежувався Європою. Ця Церква є також показовим прикладом важливості політичних обставин для релігійної історії. Зародившись поза межами Римської імперії, Церква Сходу стала репрезентантом християнства Персії та створила альтернативу до Церкви Римської імперії. В ході христологічних дискусій V століття Церква Сходу зазнала впливів несторіанства, чим відмежувалась від Церкви Заходу не тільки географічно, а й богословсько. Усестороннє вивчення історичних частин християнства необхідне для формування загальної картини про релігійну історію та філософію її творення.

Ключові слова: Церква Сходу, християнство, несторіанство, Персія, теологія.

До християнського світу належать також забуті сьогодні Церкви, які прийняли несторіанську або монофізитську христологію, тобто ті Церкви, які відкинувши постанови Ефеського та Халкидонського Вселенських Соборів, відділилися від інших Церков. Несторіанська христологія збереглась тільки в одній Церкві – Ассирійській Церкві Сходу – «одна із найстаріших християнських общин» [1, с. 130]. Для вияснення ролі і значення цієї Церкви у християнському світі необхідним є аналіз її становлення, яке виражене вже в її назві. В назві Церкви присутні терміни «Ассирійська» і «Сходу». Ці два слова є дуже важливими для окреслення її значення. Поняття «Схід» є дуже неоднозначним, і впродовж історії неодноразово зміняло своє значення. Сучасне розрізнення Схід-Захід повністю відмінне від того, яке існувало в перші століття християнства. Сьогоднішнє розрізнення ґрунтується на поділі Церкви на східну і західну, яке відбулося внаслідок великої схизми 1054 року. У ХХ столітті цей поділ підсилюється політичним поділом Європи. В першому тисячолітті Церква поділенаю не була, а до розрізнення між капіталістичними та соціалістичними країнами було ще дуже далеко. Якщо